

1999.01.16.

Mi végre szenvedünk?

Eörsi István: Utasok a Senkiföldjén

- Jóbok könyve

Palatinus Kiadó

1998.

197 oldal

Fellélegezhetünk. Nem kell villámsebességgel – lelkiismeretes kritikusok lévén – **Eörsi István** Utasok a Senkiföldjén – Jóbok könyve című műve kapcsán teológiai és vallástörténeti alapmunkákat fellapozni. Nem kell zavarba jönnünk amiatt, hogy nem ismerjük teljesen a témához kapcsolódó alapvető és a kötet végén felsorolt irodalmat. Sőt az alól is felmentést kapunk, hogy a tényanyaghoz kritikai megjegyzéseket fűzzünk. Minderre maga a kötet természete jogosít fel, mely éppen sokféleségével válik vonzóvá: néhol morálfilozófiai esszé, néha egy írói munkanapló, másutt pedig a fikció alakját öltve magára. E jellegzetességből eredően **Eörsi** önmagát is előre felmenti az esetleges szakmai értékelések alól: „Csak kíváncsi író vagyok és nem elmélyült szaktudós, ráadásul a gondolati kísérletek éppúgy vonzanak, mint a gyér számú tényekből levonható megbízható következtetések.”

A három fő egységre tagolódó kötet „gondolati kísérletei” azt állítják, hogy a világ nem nélküli Jób történetének újra és újra megismétlődő koreográfiáját, az ő egyedi sorsában általános élmények kristályosodnak ki: Jób nem érti, hogy istenfélő, jámbor élete ellenére vajon mit kellett elkövetnie, hogy büntetésként mindent elveszítsen, ami valaha is fontos volt számára. Talán egy olyan cél érdekében használja őt Isten, amire csak később derül fény? Bizonyítékot kell találnia bűnösségére, hiszen elképzelhetetlennek tartja, hogy Isten ok és cél nélkül, mintegy erőfitogtatásból – mindenhatósága és jósága ellenére – büntesse őt. **Eörsi** leül a hamuban kuporgó Jób mellé és együtt gondolkodik vele. E gesztusnak köszönhető, hogy a könyv olvasójára igazi szellemi és irodalmi kaland vár, „utazás a senkiföldjén”, csatangolás műfajok és hangnemek között több állandó útitárs és csak időlegesen csatlakozó szereplők társaságában – miközben mindig ugyanarról folyik a szó.

„A kétségbeesett Jób” című első részben olyan morálfilozófiai és etikai kérdések merülnek fel, melyek ténybeli kérdéseiről teológusok és vallástörténészek sokasága vitázik évszázadok óta. Mit tehetünk, hogy hiába ne szóljon szánk? Csak hallgathatjuk **Eörsit**, és együtt gondolkodhatunk vele, olyan dolgokról, melyekre válasz – a hit kérdéseiről lévén szó – nem egykönnyen adható, ha egyáltalán adható. A kalandozások szépsége éppen esetlegességükben van. Tudós hozzáértők méltán kapnak kétségbeesve szívükhöz ilyen mondatok olvastán: „De olvastam egy s más a gnosztikusokról”. **Eörsi** számára azonban nem a tények és a dogmatikus tudományos viták következtetései számítanak. Az ő nézőpontjából, Jób mellett gubbasztva, csupán az a felismerés számít, hogy „a Jób könyvében megfogalmazódó életérzés a legkülönbözőbb korok és kultúrák, népek és törzsek közös tapasztalata volt”.

E közös jóbi tapasztalat – a meg avagy ki nem érdemelt büntetés – részesei voltak e szellemi kalandban hozzánk csatlakozók, a történet részesévé válók: Jézus, deportált zsidók százezrei, Lear király vagy éppen Oidipusz.

Az író-dramaturg-költő nem sokáig időzik a filozofikus, etikai dilemmák amúgy is megválaszolhatatlan kérdéseinél. A kötet alakváltozásainak a legérdekesebb és legizgalmasabb epizódjai akkor következnek, mikor **Eörsi**, moralizáló hangnemét hátrahagyva, Jób könyvéről mint a világirodalom gyöngyszeméről kezd értekezni, rekonstruálva beszélgetését a bibliai történet képzelt szerzőjével.

Vérbeli színházi emberhez méltóan **Eörsi** a jóbi történetben több dráma csíráját fedezi fel. Egy rövidebb közjáték után e felismerésnek szenteli a kötet második nagy egységét, ahol Heinét a jóbi életérzés és konfliktus egyik igen különös képviselőjeként lépteti színre. Valóban színre lépteti, hiszen pontos dramaturgiai és szinte rendezői instrukciókkal tölti meg a szöveget, hang és fény, térbeli beállítások és helyszínek pontos rögzítése után kezdődik a játék. A szerző hosszasan beszélget Heinével két helyszínen: meglátogatja valódi és matracsírjában fekvő is. Természetesen Heine alakja valóban csak variációja lehet a jóbi szituációnak. Heine sohasem tartotta magát büntelennek, de mindvégig az önmaga által igaznak hitt módon viselkedett, és az általa helyesnek tartott módon élte életét – akárcsak Jób, és hozzá hasonlóan ő is mindent elvesztett.

„Lázadás, öncsalás, önfeladás, pszichikai energiák, amelyeket a sebzett én önnön védelmére mozgósítani tud” – itt és most akkor és ott. A jóbi szituáció ismétli önmagát: a Bibliában, Auschwitzban, Párizsban, Heine betegágyánál, és a mi mindennapjainkban.

Török Petra